

Jean-Paul Vinay és Jean Darbelnet öröksége

Mány Dániel

E-mail: manydaniel91@gmail.com

Ahogy címe is elárulja, az 1958-ban megjelent *Stylistique comparée du français et de l'anglais. Méthode de traduction* elsősorban nem fordítástudomány, hanem komparatív stilsztika. Mégis a fordításelmélet klasszikusaként tartjuk számon. A fordítást oktató szerzők olyan terminusokat definiáltak, és olyan általános törvényszerűségeket fogalmaztak meg, melyek napjainkban is hasznosak, értékesek a gyakorló fordítók munkájában. Számos könyv született, amely az angol és a francia nyelv mély összehasonlítására törekszik, ezért ebben a tanulmányban a SCFA tartalmát röviden ismertetem, de elsősorban azokra a megállapításokra és észrevételekre összpontosítok, amelyeket a fordítástudomány a mai napig is kifejezetten a szerzőpáros nevéhez köt.

Bár mindketten Párizsban születtek és jártak egyetemre, Jean-Paul Vinay és Jean Darbelnet munkásságának jelentősebb része talán nem Franciaországhoz kötődik. A Sorbonne mindkettőjük számára egyetemi pályafutásuk kezdete volt, később azonban angol nyelverületen szereztek tudományos fokozatot. Vinay 1996-ig a ma már *META* néven ismert *Journal des traducteurs (Association canadienne des traducteurs diplômés)* vezető szerkesztője volt. Életüket elsősorban nyelvoktatásnak, fordításnak és stilsztikának szentelték.

Könyvük előszavában a két nyelvész a New Yorkból Montréalba tartó autópályán haladva az útjelző táblákat tanulmányozza. Ahogy a kanadai határhoz érnek, megjelennek a francia nyelvű útjelző táblák, de franciaságukat szerzőink furcsának találják. Nyilván szó szerint fordították le őket angolból. Bár a helyszín önmagában nem tenné egyértelművé, melyik országban vannak, a stilsztika igen. Az angol nyelvből szó szerint franciára fordított kifejezések francia anyanyelvűek számára gyakran értelmezhetetlenek. Az angol *SLOW* helyes fordítása bizonyos kontextusban valóban lehetne a francia *LENTEMENT*. Ha azonban az a kérdés, mi jut eszébe egy francia sofőrnek ugyanabban a szituációban, ő valószínűleg a *RALENTIR*-t választaná. A *Stylistique comparée* rávilágít, hogy a fordításhoz szükséges két nyelv mély összehasonlítása, mert az összehasonlítás révén juthatunk el a célnyelvi ekvivalenshez, amelyet úgy kapunk meg, ha teljesen hasonló helyzetben szólaltatunk meg anyanyelvi beszélőket. A nyelvről B nyelvre való átváltás során ugyanazt a szituációt akarjuk leírni – ezt gyakran fordításnak hívjuk. Két különböző nyelvi szerkezetről van szó, de nemcsak a nyelvi szerkezetek különböznek, hanem más a szókészlet, a morfológia, de el-

sősorban nézőpont, a nyelv és a valóság viszonya (két kultúra, történelem, tradíciók). A történet Franciaországban ér véget, ahol 5000 kilométer után Vinay és Darbelnet elégedetten megállapítják, hogy az útjelző táblák szövegei végre valóban hűek az anyanyelvi beszélő, a szituáció igényeihez. A franciaországi útjelzéseken végre megjelennek a korábban hiányolt helyes fordítások.

$$\begin{array}{ccc}
 \text{S szituáció} & = & \text{S' szituáció} \\
 \uparrow & & \downarrow \\
 \text{FNY szöveg} & = & \text{CNY szöveg (Vinay és Darbelnet 1995: 5)}
 \end{array}$$

1. A könyv összefoglalása

A szerzők objektivitást keresnek a szubjektivitásban: a fordítás művészet, amely során a fordító számos jó megoldást, lehetőséget választhat, a szubjektív fordítói döntések elemzésekor azonban általános szabályokat, törvényszerűségeket állapíthatunk meg. Bár maga a könyv nem fordítástudomány, hanem komparatív stilisztika, nagy segítséget nyújt a fordítók munkájában, hiszen a fordítás nem elválasztható az összehasonlító stilisztikától: az összehasonlító stilisztika a fordításból kiindulva fogalmazza meg a szabályokat, a fordítók pedig a komparatív stilisztika szabályait alkalmazzák a helyes fordításhoz.

A SCFA négy fejezetre oszlik. Az első a fordító motivációját és az alapfogalmakat taglaló bevezetés. A szerzők elsősorban Ferdinand de Saussure (1916) és Charles Bally (1952) terminusaira és munkájára támaszkodnak az olyan terminusok tisztázásakor, mint jelölő (*signifiant*) és jelölt (*signifié*), értelem (*signification*) és jelentés (*sense*), langue és parole. Ezen a ponton meg kell jegyezni, hogy a fordítástudomány mai álláspontja az értelmet és a jelentést illetően eltér Vinay és Darbelnet (1958) koncepciójától. A fordítás invariánsa nem a jelentés (*signification*), hanem az értelem (*sense*). A jelentést szűkíthetjük, bővíthetjük, összevonhatjuk, felbonthatjuk, kihagyhatjuk, betoldhatjuk, áthelyezhetjük, felcserélhetjük, tehát semmiképpen sem tekintjük változatlanoknak. Saussure (1916) fő művében szereplő szakszavak alkotják tehát a bevezetés és a modern nyelvtudomány máig élő szakszavait. Fő terminológiai újításai a szinkronia és diakronia bevezetése; a nyelv (*langue*), a beszéd (*parole*) és a nyelvezet (*langage*) megkülönböztetése; a jel (önkényessége), a jelölő és a jelölt fogalma; a szintagma; a fonéma; a kód; a szemiológia; a nyelvi rendszer (struktúra), az oppozíció fogalma.

A szerzők szerint minden tudománynál alapvető fontosságú annak alapegységeinek meghatározása. A fordítástudomány esetében ez a fordítási egység. A fordítók sokáig a szót tartották a fordítás legkisebb, tovább nem bontható egységének, a fordítás során azonban nem egymás utáni szólánolatokat fordítunk le, hanem gondolati, értelmi egységeket. A fordítási egységet különböző módon osztják fel a könyvben: az üzenetben betöltött szerepétől függően (funkcionális, szemantikai, dielaktikai, prozódiai), a szöveg szavaival meglévő kapcsolatától függően (egyszerű, felosztott, tördelt), a fordítási egységek és az egységekben lévő elemek kohéziója szerint (egyesítés, kollokációk, igés szerkezetek stb.). Mivel a

fordítási egységekkel azóta is sok kutató és fordító foglalkozik, és véleményem szerint elsősorban nem a fordítási egységeket kapcsolják Vinay és Darbelnet nevéhez, ezeknek részletesebb elemzésébe jelen tanulmányban nem bocsátkozom.

Vinay és Darbelnet (1958) gondolatai közül a fordítástudomány számára a **fordítási eljárások** (*les procédés techniques de la traduction*) a legjelentősebbek. Úgy gondolják, hogy a fordítás hét fő eljárásra osztható. Fentről lefelé haladva az eljárások egyre nehezebbek és összetettebbek. A fordítási eljárások az 1. táblázatban olvashatók (Vinay és Darbelnet 1958: 55).

1. táblázat: *Fordítási eljárások*

		<i>lexique</i>	<i>agencement</i>	<i>message</i>
<i>traduction directe</i>	emprunt	bulldozer (fr) fuselage (en)	science-fiction (fr) (pie) à la mode (en)	Five o'Clock Tea. (fr) Bon voyage (en)
	calque	économiquement faible (fr) Normal School (en)	Lutétia Palace (fr) Governor General (en)	Compliments de la Saison (fr) Take it or leave it (en)
	traduction littérale	encre (fr) ink (en)	L'encre est sur la table. (fr) The ink is on the table. (en)	Quelle heure est-il ? (fr) What time is it? (en)
<i>traduction oblique</i>	transposition	expéditeur (fr) from: (en)	Depuis la revalorisation du bois (fr) As timber becomes more valuable (en)	défense de fumer (fr) no smoking (en)
	modulation	peu profond (fr) shallow (en)	donnez un peu de votre sang (fr) give a pint of your blood (en)	complet (fr) no vacancies (en)
	équivalence	(milit.) la soupe (fr) Br. (milit.) tea (en)	comme un chien dans un jeu de quilles (fr) like a bull in a china shop (en)	château de cartes (fr) Hollow Triumph (en)
	adaptation	cyclisme (fr) Br. cricket (en) U.S. baseball (en)	en un clin d'œil (fr) before you could say Jack Robinson (en)	Bon appétit ! (fr) U.S. Hi! (en)

A szerzők szerint tehát a fordítási eljárások két nagy csoportra oszthatók, amelyek közül az első a közvetlen fordítási eljárás (*traduction directe*). Ebben az esetben nincs jelentős stilisztikai különbség az angol és a francia között. A közvetlen műveleteket további három alcsoportra bonthatjuk:

- kölcsönzés (*emprunt*). Hiányos lexika esetén (pl.: ismeretlen fogalom, technológiai vívmány, innováció) gyakran a kölcsönzés a legkézenfekvőbb módszer. A kölcsönzés kifejezetten szükségessé is válhat, ha éreztetni szeretnénk a forrásnyelvi kultúra jelenlétét. A kölcsönzéssel átvett szavak az idő folyamán teljes természetességgel épülnek be a nyelvbe. Ilyen

szavakként tartjuk számon a következőket: *party, tequila, dollár*. A *the coroner spoke* angol szegmens helyes fordítása lehet *le coroner prit la parole*, hiszen célszerűbb kölcsönzéssel átvenni az adott terminust, mint a francia történelemben keresni a történelmi, kulturális, célnyelvi „megfelelőt”.

- tükörfordítás (*calque*). Közvetlen fordítási eljárás, de akár a kölcsönzés altípusa is lehet, hiszen kölcsönzés után voltaképpen szó szerint fordítjuk az adott egységet. Erre példa az angol *compliments of the Season* és *science-fiction* mintákra létrehozott *Compliments de la saison* és *science-fiction*.
- szó szerinti fordítás (*traduction littérale*). Különösen gyakori akkor, ha ugyanazon nyelvcsalád nyelvei között fordítunk; vagy ha közös kulturális, metalingvisztikai elemek vannak a két nyelv, kultúra között. Szó szerinti fordítás során a szintaktikai funkciók változatlanok maradnak.

Az üzenet ekvivalenciája a szituációk hasonlóságán alapszik, és nem törvényszerű, hogy a célnyelvi beszélő ugyanúgy fejezze ki magát a célnyelven, mint ahogyan a forrásnyelvi beszélő kifejezi magát a forrásnyelven. Ezekben az esetekben nem elegendő a szótári alak, a közvetlen fordítási eljárások alkalmazása. Ha a közvetlen fordítási eljárások nem hoznak megfelelő eredményt, szükségessé válnak a közvetett fordítási eljárások (*procédés de traduction oblique*), amelyeket a következő alcsoportokra oszthatunk:

- szófajváltás (*transposition*). A szófajváltás intralingvális, nyelven belüli folyamat is lehet: *Il a annoncé qu'il reviendrait* vagy *il a annoncé son retour*. A grammatikai csere ebben az esetben akkor helyénvaló, ha az üzenet értelme nem változik. Ahogy az előző példa mutatja, a szófajváltási eljárás lehet fakultatív is. Ha azonban franciáról angolra fordítjuk a *dès qu'il se lève, dès son lever* egységeket, az egyetlen helyes angol megfelelő az *as soon as he gets up*. Franciáról angolra fordításkor az eljárás kötelező.
- nézőpontváltás (*modulation*). Ma már antonim vagy konverzív fordításként is emlegetett lexikai átváltás: a jelentések felcserélésének azon esete, ahol a forrásnyelvi jelentést a vele ellentétes célnyelvi jelentéssel cseréljük fel (Klaudy 2014: 126). A logikai kapcsolat maga az ellentétességen alapul. Ha a szó szerinti fordítás vagy a szófajváltás nem hoz megfelelő eredményt, mert a fordítás nem illik a célnyelv rendszerébe, a nézőpontváltás lehet a jó megoldás. Kötelező akkor, ha a nyelvhelyesség megkívánja (*the time when – le moment où*); fakultatív akkor, ha a használati gyakoriság, a nyelvi norma megkövetelik. Az előjelváltás egy nyelven belül is megvalósulhat, ez a klasszikus retorikában a litotészként ismert fogalom.
- teljes átalakítás (*équivalence*). Helyzetmondatok, frazeologizmusok, megszólítások, nevek, történelmi reáliák, onomatópiák fordításakor alkalmazott lexikai átváltás, amelyre a különböző stilisztikai és különböző szerkezetű egységek miatt van szükség. Ahogy Jakobson (1972: 427) mondja, a nyelvtudomány egyetlen nyelvi elemet sem értelmezhet anélkül, hogy lefordítaná ugyanakkor a nyelvi rendszernek más jeleire, vagy másik nyelvi rendszer jeleire. Azonosság a különbözőségben, ez a nyelv fő problémája, és a nyelvészet kulcskérdése. Hiába akarnánk szó szerint lefordítani a francia *il pleut*

des ondes frazémát, amelynek helyes megfelelője teljes átalakítással angolul *it is raining cats and dogs*.

- (pragmatikai) adaptáció (*adaptation*). Előfordul, hogy a forrásnyelven leírt szituáció a célnyelven nem létezik. Különösen gyakori filmek, könyvek címei esetén. Angliában például nem ismeretlen jelenség, hogy az apa szájon csókolja a lányát, Franciaországban azonban ez ütközik a társadalmi normákkal. Éppen ezért a *he kissed his daughter on the mouth* helyes fordítása ebben az esetben *il serra tendrement sa fille dans ses bras*.

Fontos megjegyezni, hogy egy fordítandó egység helyes fordítása nem jelenti azt, hogy a fordító csak egyetlen fordítási eljárást alkalmazott. Az angol *private* ajtófelirat helyes fordítása *défense d'entrer*. Ebben az esetben egyszerre beszélünk szófajváltásról (melléknévből főnévi szerkezet), nézőpontváltásról (állításból figyelmeztetés) és teljes átalakításról (a szituciót fordítottuk le, nem közvetlenül az adott kifejezést).

Fordítást oktató tanárokként Vinay és Darbelnet számos hasznos módszertani javaslatot adnak fordítóknak és hallgatóknak. Kiemelik, hogy kardinális fontosságú a nyelvismeret mellett az általános műveltség, a forrásnyelvi és a célnyelvi kultúrához tartozó aktualitások, kulturális, történelmi tények ismerete, a párhuzamos szövegek összevetése, a jó szövegértés.

A második fejezetet a szerzők lexikai megközelítésnek szentelik, melyen belül összehasonlítják a két nyelv elvont és konkrét megközelítését, a szakszavakat és a köznyelvi szavakat, az igeragozást, a lexikai aspektusokat (duratív, punktuális, inchoatív, iteratív, habituális, graduális, perfektív, kollektív, stb.), az ok-okozati viszonyokat.

A harmadik fejezet grammatikai összefoglalót ad a szófajváltásról, a szófajok stilisztikai összehasonlításáról (pl.: a francia főnév és nominális szerkezet predominanciája), az igének és a cselekvés folyamatának hasonlóságairól és különbségeiről (pl.: konkretizálás, betoldás, grammatikai csere), a francia nyelvtani nem és természetes nem fordításának problémáiról, a nyelvtani szám fordításának nehézségeiről, az igeidők rendszeréről, az igealakokról, az igemódookról, az igeaspektusról.

A negyedik fejezet az üzenettel foglalkozik: betoldás és kihagyás, hamis barátok, a tegeződés és a magázódás különbségei, szórend és tematikai struktúra, aktuális tagolás, teljes átalakítás, reáliák, elliptikus szerkezetek, pragmatikai adaptáció és metalingvisztika, mértékegységek, szokások, társadalmi élet.

2. A könyv utóélete

Az első fejezetben bemutatott fordítási eljárások mellett Vinay és Darbelnet nevéhez fűződik a fordítástudomány egyik kedvelt kutatási témája, az explicitáció. Bár szisztematikus kutatásokat először Shoshana Blum-Kulka (1986) végzett ezen a területen, az *explicitáció* és az *implicitáció* terminusokat a SCFA-ban láthatjuk először. Robin (2014: 39) fordításában Vinay és Darbelnet (1995: 342) szerint „az explicitáció olyan művelet, amelynek során a fordító explicit

módon fejez ki valamit a célnyelven, ami a forrásnyelven implicit maradt, mivel az információ a forrásnyelvi kontextusból, illetve az adott szituációból kikövetkeztethető”. Klaudy (1999) kiterjesztette ezt az értelmezést, és nemcsak a tudatos döntéseken alapuló fordítói technikaként értelmezte az explicitációt, hanem idesorolta a fordításban részt vevő nyelvpárok közötti rendszerbeli különbségeket is. Így tehát megkülönböztet nyelvspecifikus, illetve nem nyelvspecifikus jelenségeket is, melyeket az alábbi négy fő kategóriába sorolja: kötelező, fakultatív, fordítás-specifikus, pragmatikai.

Bár a szerzők által javasolt definíciók és észrevételek változtak, Vinay és Darbelnet (1958) mégis számos kutatás és elméleti kérdés, hipotézis alapját fektették le. Felismerték, hogy a fordításnak a „művészetről” szisztematikusan objektivitásra kell áttérnie a fordítás oktatásában. Két nyelv stilisztikai összehasonlítása szükséges a fordítási eljárások részleges automatizálásához. Munkájuk fontosságát az is mutatja, hogy az SCFA mintájára Malblanc hasonló összehasonlítást végzett angol–német, Scavée és Intravaia pedig francia–olasz viszonylatban (Devilla 2010: 111).

Guidère kiemeli, hogy Vinay és Darbelnet felismerik: a fordítási egység (*unité de traduction*) nem a szó (Guidère 2010: 44–45), amely egyébként a nyelvtudomány üres kategóriája. Ez a felfogás önmagában is problémát okoz, hiszen ha számításba vesszük, hogy az írott nyelvben a kötőjelek használata gyakran nem szabályszerű (pl.: *porte-monnaie*, *portefeuille*); és hogy a beszélt francia nyelvben a francia szavégek a hangkötés (*liaison*) következtében nem mindig nyilvánvalók, akkor felmerül a kérdés, hogy mit tekintünk a szó elejének vagy végének. Larose szerint az egyik nyelv egységeit nem a másik nyelv egységeivel fordítjuk, hanem, ahogy Jakobson (1972) megállapítja, az egyik nyelv üzenetét a másik nyelv üzenetével fordítjuk (Larose 1989: 26). Guidère (2010) szerint inkább szemiotikai egységről (*unité sémiotique*) vagy szemiotémáról beszélünk (*sémiotème*), mintsem fordítási egységről. Vinay és Darbelnet (1958) számára az alábbi elnevezések egymás szinonimái: gondolati egység (*unité de pensée*), lexikológiai egység (*unité lexicologique*) és fordítási egység (*unité de traduction*).

Vinay és Darbelnet (1958) könyve nagy előrelépést jelent: tudományos státuszt igyekeznek biztosítani a fordításelméletnek, a fordítás eredményét és folyamatát magyarázó elméleti modelleket alkotnak. Két nyelv mély összehasonlítása lehetőséget ad arra, hogy a fordítók és a hallgatók tökéletesítsék nyelvtudásukat. Ez azonban csak a *langue*, a *parole* szintjén nem lehetséges. Írásuk ugyancsak hasznosnak bizonyult az ’50-es évek általános nyelvészetében, mely elsősorban az adott nyelvi rendszer strukturális tanulmányozására koncentrált. A nyelvpár mély tanulmányozásával gazdagították az általános nyelvészetet is. Lehetőséget biztosítottak ezen felül, hogy a fordításról való gondolkodás, reflexiók és önreflexiók a fordítók és a fordítást kutatók munkájának részévé váljanak, megkönnyítve a fordítók és a fordítást kutatók kommunikációját. Ha a fordítás eredményeképpen kapott célnyelvi szöveget a fordítás eredményének tekintjük, akkor a szerzők által ismertetett hét fordítási eljárás ennek az eredménynek a retrospektív leírása, amelynek ismeretében a fordítók a fordítás során tudatosan javíthatják képességeiket, kompetenciájukat, fordításaikat (Raková 2014).

Egyesek szerint a szerzőknek kellett volna foglalkozni a nemfordítás (*non-traduction, traduction/équivalence zéro*) kérdésével, a hiba jelenségével (Raková 2014); mások szerint azonban a fordítási hiba és a félrefordítás nem tartozik a fordítástudomány kutatási területéhez. A SCFA inkább két nyelvi rendszert hasonlít össze, mintsem két különböző kultúra saját nyelven szerkesztett szövegeit. Bár a szerzők kiemelik, hogy a fordítás szubjektív, tehát gyakran több helyes megoldás is lehetséges, példáik sokaságában mégis mindig csupán egy ekvivalenst említenek más szöveggörnyezetben, más közönségnek szánt megoldások kárára. Csúpan marginálisan említik a kultúrákat, és inkább a nyelvekre koncentrálnak (Raková 2014).

Larose (1989) szerint a SCFA a fordítástudomány egyik legmeghatározóbb írása. A két nyelvész a fordítást is a nyelvészethez sorolja, de megközelítésüket kiegészítik a retorikával, a pszichológiával és a stilsztikával. A *Méthode de traduction* találó elnevezés, hiszen valódi, általános elveket fogalmaznak meg, ami az '50-es években innovációnak számított. Robert Larose (1989) *Théories contemporaines de la traduction* című művében egyébként részletesen elemzi az 1960 és 1980 között írt fordítással foglalkozó publikációkat, a fordítás olyan világhírű képviselőit, mint Vinay és Darbelnet, Catford, Nida, Mounin, Delisle (Larose 1989).

Hélène Chuquet és Michel Paillard 1987-ben kiadott *Approche linguistique des problèmes de traduction* című művükben röviden bemutatják a SCFA-ban ismertetett fordítási eljárásokat, és egy-egy külön fejezetet szentelnek az általuk legfontosabbnak tartottaknak: a szófajváltásnak (*transposition*) és a nézőpontváltásnak (*modulation*). Henri Van Hoof *Traduire l'anglais* című 1989-es kiadásában 57 oldalon keresztül ismereteti Vinay és Darbelnet (1958) javaslatát, Françoise Vreck (1992) *ABC de la version anglaise* művében szintén a szerzőpáros munkájából kiindulva mutatja be a 75. és a 108. oldalak között többek között a szófajváltást és a nézőpontváltást

Michel Ballard (2006) szerint Vinay és Darbelnet (1958) fordítási eljárásai jó kiindulópontnak számítanak, nem nevezhetjük őket azonban a fordítási eljárásoknak. A fordítás folyamata sokkal bonyolultabb annál, minthogy hét eljárásra le tudnánk szűkíteni őket. Gérard Hardin és Cynthia Picot (1990) már tíz eljárásról ír, melyek elnevezése is eltér: *traduction directe* helyett a *faux procédé*, *traduction oblique* helyett a *procédé créateurs megnevezést* javasolják. Utóbbit pedig kiegészítik az *étoffement*, *réduction* és *recomposition* folyamataival (Ballard 2006). Megjegyzendő, hogy az *étoffement* Vinay és Darbelnet (1958) könyvében is szerepel, csak nem a fordítási eljárások táblázatában.

Ballard (2006) szerint az első terminológiai probléma, hogy a két fő részre osztott eljárásokból az első *traduction directe ou littérale* elnevezéssel mutatják be, ugyanakkor ennek a főcsoportnak az harmadik alcsoportja ugyanúgy a *traduction littérale* nevet viseli. Ezt Gémar (2002) szerint az *équivalence formelle* és az *équivalence fonctionnelle* terminusokkal lehet jól visszaadni. A *transposition* terminus helyett a *recatégorisation* terminust javasolja, melyen belül külön csoportot képezhet a gyakori nominalizációs folyamat. Az *équivalence* és *adaptation* közötti különbség véleménye szerint nem teljesen világos, és az ekvivalenciát egyébként sem fordítási eljárásnak tekintjük, hanem a fordítás feltételének. Ebben az érte-

lemben pedig minden fordítás ekvivalens. Ballard (2006) szerint a *modulation* is elnagyolt elnevezés, amely helyett praktikusabb lenne a *paradigme de désignation*. Newmark (1988) ezzel szemben éppen az *adaptation* terminus helyett javasolja a *cultural equivalent* megnevezést. Chesterman (1989) szerint az *équivalence* helyes megnevezése *total syntagmatic change*, melyet Pym (2014) szerint a *correspondence* terminus fed le a legjobban. Ladmiral (1979) szerint az *équivalence* inkább *modulation lexicalisée*, mert az *équivalence* minden fordítási folyamat követelménye. Az *adaptation* szerinte sem tekinthető fordításnak.

Pym (2014) szerint a SCFA bizonyos tekintetben túlmutat a nyelvészeti összehasonlításon, hiszen rejtett politikai üzenete van. Véleménye szerint a semlegesnek tűnő leírások, az ártalmatlannak tűnő taxonómia, a hagyományos példamondatok mögött komoly mondanivaló bújhat meg. Ennek megértéséhez kulcsfontosságú példa a korábban említett angol *Slow* és francia megfelelője, a *Ralentir*. Beszélhetünk-e azonban rossz fordításról, ha a kanadai útjelző táblákon nem a „tisza”, Franciaországban megszokott, nem fordítás eredményeképpen keletkezett jeleket olvassuk? Nevezhetjük-e egyáltalán ezeket a jelzéseket fordításnak? Nem igazán. Nyelvi jelekről van szó, de az sem bizonyos, hogy egyik vagy másik nyelv a fordítási folyamat forrás- vagy célnyelveként szolgált, amikor a táblák szövegét megfogalmazták. Más országok, intézmények, hatóságok másképpen fejezhetik ki ugyanazt a jelenséget. A komparatív retorikai példákat fordításokként mutatják be, de ezeket a példákat nem fordítók hozták létre, ezért még inkább veszélyes „tökéletes fordításról” beszélni. Ki vagy mi dönti el, hogy a fordítás tökéletes?

Vinay és Darbelnet (1958) szerint egyes útjelző táblák kormányhivatalok által megfogalmazott szövegei egy francia számára kevéssé hivatalosak, inkább kedveskedők. Az angol nyelvű útjelző táblákon sem mindig a könyvben bemutatott *Slow* jelzés szerepel (pl.: *Drive slowly*, *Slow down*). Angolul és franciául sem csak egyféleképpen hívhatjuk fel a sofőrök figyelmét az autós közlekedési szabályokra. A Párizsban született szerzők azt sugallják, hogy a gyarmatosítás anyaországának francia nyelve felsőbbrendű a kanadai franciához képest. Úgy gondolják, hogy akkor tudunk megfelelően összehasonlítani két szegmenst, két „ekvivalenst”, ha ugyanabban a helyzetben, „ugyanabban a valóságban” szó-laltatunk meg egy egynyelvű beszélőt (*monolingual brain*). Pym (2014) szerint azonban senki sem tekinthető tökéletes egynyelvű beszélőnek, hiszen életünk során folyamatosan találkozunk egy vagy több nyelv különböző változataival. Úgy gondolja, a kifejezés inkább egy idealista illúzió, amelyben egy megfogalmazásmód, egy hatalom dominál: a párizsi. Ugyanaz a valóság két eltérő kultúrában pedig nemigen létezik. Pym (2014) tehát úgy gondolja, Vinay és Darbelnet (1958) nem magyarázatokkal, sokkal inkább értékítélettel szolgálnak. Amikor a szerzők azt hangsúlyozzák, hogy a folyamatosan két nyelvel kapcsolatban lévő beszélők előbb-utóbb egyiket sem fogják helyesen használni, valójában azt sugallják, hogy a québeci francia ajkú lakosságnak úgy kellene beszélnie, mint a franciaországiaknak, vagyis mint a két francia nyelvésznek. Így válik a különböző kifejezésmód értékítéletté. Nem beszélhetünk továbbá ekvivalenciáról sem, hiszen a szerzők nem definiálják, mit értenek könyvük bevezetésben *ekvivalencia* alatt.

A SCFA-t 1960-ban átdolgozták, majd újra kiadták 1968-ban, 1972-ben, 1977-ben és 1984-ben. Angolra 1995-ben fordította le Juan C. Sager és M. J. Hamel. A fent leírtakból látszik, hogy Vinay és Darbelnet számos negatív és pozitív kritikát kapott. A fordítástudomány a mű megjelenése óta rengeteget fejlődött, és ma már tudjuk, hogy hét eljárással nem tudjuk lefedni az összes műveletet, amelyeket a fordítók tudatosan és nem tudatosan használnak, amikor áttérnek forrásnyelvről a célnyelvre. Nem vonható azonban kétségbe, hogy a szerzők felismerték: fontos feladat a fordítási, átváltási tapasztalatok összegyűjtése, feldolgozása, tipizálása, magyarázata és hasznosítása.

Irodalom

- Ballard, M. 2006. A propos des procédés de traduction, traduire ou vouloir garder un peu de la poussière d'or. *Palimpsestes*. Hors série. 113–130.
- Bally, C. 1952. *Le langage et la vie*. Troisième édition. Genève: Droz.
- Blum-Kulka, S. 1986. Shifts of Cohesion and Coherence in Translation. In: House, J. Blum-Kulka, S. (eds) *Interlingual and Intercultural Communication. Discourse and Cognition in Translation and Second Language Acquisition*. Tübingen: Narr. 17–35.
- Chesterman, A. (ed.) 1989. *Readings in Translation Theory*. Helsinki: Oy Finn Lecture Ab.
- Chuquet, H., Paillard, M. 1987. *Approche linguistique des problèmes de traduction*. Paris: Ophrys.
- Devilla, L. 2010. Théories de la traduction et dichotomies traductologiques. *Annali della Facoltà di Lingue e Letterature Straniere di Sassari* Vol. 7 . 109–130.
- Gémar, J.-C. 2002. Le plus et le moins-disant culturel du texte juridique. *Langue, culture et équivalence. Meta* Vol. 47. No. 2. 163–176.
- Guidère, M. 2010. *Introduction à la traductologie. Penser la traduction : hier, aujourd'hui, demain*. Paris: De Boeck.
- Hardin, G., Picot, C. 1990. *Translate: initiation à la pratique de la traduction*. Paris: Dunod.
- Jakobson, R. 1972. *Hang – jel – vers*. Budapest: Gondolat.
- Klaudy K. 1999. Az explicitációs hipotézisről. *Fordítástudomány*. 2. évf. 1. szám. 5–22.
- Klaudy K. 2014. *Bevezetés a fordítás gyakorlatába. Angol, német, orosz fordítástechnikai példatárral*. Budapest: Scholastica.
- Ladmiral, J.-R. 1979. *Traduire: théorèmes pour la traduction*. Paris: Payot.
- Larose, R. 1989. *Théories contemporaines de la traduction*. Québec: Presses de l'Université du Québec.
- Newmark, P. 1988. *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
- Pym, A. 2014. *Vinay and Darbelnet and the politics of translation solutions*. Tarragone: Universitat Rovira i Virgili.
- Raková, Z. 2014. *Les théories de la traduction*. Brno: Masarykova Univerzita.
- Robin E. 2014. *Fordítási univerzálék a lektorált szövegekben. Doktori disszertáció*. Budapest: ELTE.
- Saussure, F. 1916. *Cours de linguistique générale*. Paris: Payot.
- Van Hoof, H. 1989. *Traduire l'anglais*. Paris: Duculot.
- Vinay, J.-P., Darbelnet, J. 1958. *Stylistique comparée du français et de l'anglais. Méthode de traduction*. London-Toronto-Paris: Didier.
- Vinay, J.-P., Darbelnet, J. 1995. *Comparative Stylistics of French and English. A methodology for Translation*. Amsterdam: Benjamins.
- Vreck, F. 1992. *ABC de la version anglaise*. Paris: Longman France.